

Коновалова Г.О.

Заслужена артистка України, доцент,
Київський національний університет культури
і мистецтва

ОСОБИСТІСНІ ТА ПРОФЕСІЙНІ ЯКОСТІ ПЕДАГОГА-ХОРЕОГРАФА ЯК ФАКТОР ЕФЕКТИВНОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Анотація. У статті автор розглядає особистісні та професійні якості педагога-хореографа як фактор ефективності освітнього процесу через призму формування нового образу педагога.

Ключові слова: фактор ефективності, педагогічна діяльність, учбовий процес, педагогіка, самоосвіта, особистість.

Аннотация. Коновалова Г.О. Личностные и профессиональные качества педагога-хореографа как фактор эффективности учебного процесса. В статье автор рассматривает личностные и профессиональные качества педагога-хореографа как фактор эффективности образовательного процесса через призму формирования нового образа педагога.

Ключевые слова: факторы эффективности, педагогическая деятельность, учебный процесс, педагогика, самообразование, личность.

Annotation. Konovalova G.O. Personality and professional qualities of teacher-choreographer as factor of efficiency of educational process. In the article the author considers the personal and professional qualities of the teacher-choreographer as a factor in the effectiveness of the educational process in terms of forming a new teachers image.

Key words: efficiency factors, educational work, academic process, education science, self-education, personality.

Постановка проблеми. Розвиток освіти робить сьогодні усе більш актуальним вирішення проблеми професіоналізму педагога, рівня його компетентності. Це обумовлено тим, що суспільство усвідомлює необхідність якісного поліпшення освіти, його спрямованості на розширення можливостей особи. Ці очікування залежно від громадських потреб і нові можливості реалізації особи, обумовлюють необхідність створення ефективного механізму, що дозволяє здійснити виявлення конкретних професійних можливостей кожного педагога та перспектив його зростання.

Ситуація, що міняється, в системі освіти формує і нові освітні потреби педагогів. Вона хвилює будь-якого учителя, що свідомо прагне до підвищення своєї професійної компетентії, бажає бути здатним і готовим до дій в нових соціокультурних умовах. У цьому, очевидно, проявляється тенденція формування нового образу педагога. Вона пов'язана з чіткою відмінністю понять про педагога, як добре навченого фахівця, і учителя-професіонала, що не лише віртуозно володіє педагогічною технологією, але і здатним до самооцінки власної діяльності.

Модернізація сучасної освіти націлена на побудову і реалізацію індивідуальної траєкторії людини на різних етапах його життєвого шляху. Вона неможлива без розуміння педагога як активного суб'єкта, що пізнає і перетворює себе в процесі професійної діяльності, оскільки суб'єктність педагога стає перспективною розвитку учня [4].

Ціль, задачі роботи, матеріал та методи.

Проаналізувати та дослідити фактори, що безпосередньо впливають на ефективність освітнього процесу та створюють сучасний образ педагога.

Результати досліджень.

Процес навчання – це педагогічно обґрунтована, послідовна, безперервна зміна актів навчання, в ході якої вирішуються завдання розвитку і виховання особи. Результатами учбового процесу є правильність і системність знань учнів, точність виконання передбачених програмою способів учбової діяльності, а також способів пізнання і самоосвіти; готовність до творчого застосування знань і умінь; сформованість ціннісного відношення до учбового матеріалу; готовність і спрямованість до самореалізації; трудова, розумова, моральна і естетична вихованість, сформованість системи цінностей, соціальна активність. Успішна реалізація завдань процесу навчання залежить від його ефективності [5].

Вчені та педагоги шукають шляхи підвищення ефективності учбового процесу. Актуальність цієї проблеми особливо велика нині у зв'язку з постійним зростанням потоку інформації.

Як показують педагогічні дослідження, на ефективність учбового процесу чинить вплив цілий ряд чинників. Головними з них є:

- матеріально-технічна база учбового закладу;
- учбовий план освітньої установи;
- програми та підручники;
- управління учбовим процесом;
- рівень кваліфікації учителя і його особові якості.

Надійшла до редакції 26.10.2012

Таким чином, ефективність учбового процесу залежить від декількох чинників, недооцінка їх значущості знижує результати роботи [5].

Можна стверджувати, що педагог, його особа і професіоналізм чинять визначальний вплив на ефективність учбового процесу. Нині в умовах освітнього процесу головна роль в передачі знань, соціального і культурного досвіду належить безпосередньо учителеві. Дійсно, кваліфікація, самовіддача, захопленість роботою чинять величезний позитивний вплив на ефективність учбового процесу навіть при поганій матеріальній базі учбового закладу, далеко не оптимальних програмах і підручниках. Крім того, творче відношення учителя до справи може допомогти оптимально використовувати існуючі реальні умови учбового процесу.

А.К. Маркова виділяє три чинники багатогранної праці учителя – педагогічну діяльність, педагогічне спілкування і особу учителя. При цьому автор підкреслює, що особа є «стержневим чинником праці учителя, що визначає його професійну позицію в педагогічній діяльності і педагогічному спілкуванні» [3]. Проблема особи учителя досліджується в працях педагогів-психологів Л.С. Виготського, Е.Ю. Захарченка; В.А. Кан-Калика, П.Ф. Каптерева, А.Л. Крупеніна та І.М. Крохіна; А.К. Маркової, Л.М. Мітіної, Е.И. Рогова та ін.

На думку П.Ф. Каптерева, «особа учителя в умовах навчання займає перше місце, ті або інші властивості підвищуватимуть або знижуватимуть виховний вплив навчання». Автор виділяє «особистий вчительський талант» і вважає, що це властивість суб'єктивного характеру, що полягає у викладацькому мистецтві і в особистому педагогічному таланті і творчості [2].

Серед необхідних умов формування професійних навичок для педагога-хореографа на першому місці стоїть розвиток особливих якостей і професійно-педагогічних здібностей, а також розуміння комунікативних явищ, що містяться в процесі роботи. Усе це вимагає від педагога-хореографа наявності індивідуальних якостей, організаційних здібностей.

Аналізуючи спеціальну літературу і досліджуючи професійно-особові якості викладачів і хореографів, було виявлено, що педагог-хореограф досконало повинен володіти:

- професійною компетентністю;
- високою професійно-педагогічною майстерністю;
- здатністю самостійно планувати, здійснювати і контролювати свою діяльність;
- морально-естетичними якостями;
- тонким художнім смаком, силою волі, терпінням, самоконтролем;
- культурою зовнішнього вигляду та спілкування з оточуючими людьми;
- умінням користуватися сучасними інформаційними технологіями;
- умінням самостійно приймати рішення, передбачати їх можливий економічний і соціальний результат, нести відповідальність за рішення, що приймаються та результати своєї діяльності.

Усі перераховані якості зобов'язані мати місце, але, враховуючи складність викладання, окрім цього педагог-хореограф повинен мати наступні знання і якості.

Одною з найважливіших особливих якостей педагога-хореографа є проникливість – складне психологічне утворення, властивість особи, що інтегрує та систематизує спеціальні знання, особливі особистісні якості і важливі психологічні уміння, що дозволяють точно розбиратися в людях, спонукальних причинах їх поведінки, діяльності і стосунках, будувати точні прогнози. Проникливість виробляється в процесі трудової діяльності, а, як відомо, її специфікою стає практично постійна взаємодія і спілкування в різних ситуаціях.

Слід зазначити, що становлення проникливості як особово-ділової якості відбувається шляхом проб і помилок, зіставлення і класифікації певних форм поведінки, співвідношення їх з характеристиками або відмітними ознаками, що відображає особливості особи, станів, почуттів, емоцій і навіть намірів.

Процес розвитку проникливості досить тривалий за часом і суб'єктивно важкий. Проте є усі підстави вважати, що існують деякі єдині психологічні механізми, пізнання і освоєння яких дозволяє педагогові розвинути цю цінну якість з більшою ефективністю і в більш стислі терміни. Крім того, існують психологічні і природні передумови, від яких багато в чому залежить успішність розвитку проникливості [6].

Наступною особовою якістю педагога-хореографа, на нашу думку, є спостережливість – це здатність людини, що проявляється в умінні помічати істотні, характерні, у тому числі мало помітні властивості людей, предметів і явищ. Спостережливість припускає допитливість, що зазвичай отримується з життєвим досвідом, хоча може визначатися і природними особливостями індивіда. Це якість, яку можна і треба постійно розвивати і удосконалювати без яких-небудь істотних обмежень. Але в той же час потрібно пам'ятати, що уміння помічати повинне обов'язково доповнюватися умінням аналізувати, а уміння аналізувати являється, мабуть, останньою найважливішою складовою проникливості.

Річ у тому, що дуже часто про людей ми починаємо судити по першому враженню, що виникає при сприйнятті у людини почуття привабливості для іншої людини, – атракції. Формування прихильності людини відбувається в результаті специфічного емоційного відношення, яке породжує різноманітні почуття і проявляється у вигляді особливої соціальної установки на іншу людину. Думається, немає необхідності зайвий раз доводити, як важливе перше правильне враження для представників багатьох професій (особливо педагога, учителя, вихователя) в наш нелегкий час, коли моральні норми регулювання поведінки для багатьох людей, по суті справи, зникли, коли усе стало «можна», а вирази типу «Хіба так можна»? практично зникли.

На думку психолога А.А. Бодалева зовнішні ознаки, так само як і показники, на підставі яких формується перше враження по своїй структурі, як би

ієрархічно організовані і складаються в основному з п'яти частин, або компонентів:

- характеристика зовнішнього вигляду людини;
- оформлення зовнішності (у тому числі стиль одягу);
- експресія, пережиті емоційні стани;
- виконувані дії;
- передбачувані якості особи, що вгадуються на основі минулого досвіду [1].

Ще однією особливістю вчительської праці є те, що учитель має бути готовий до педагогічної діяльності. Готовність бути педагогом визначається здатністю створювати «допомагаючі стосунки», головне для учителя – постійний професійний саморозвиток, самоосвіта, орієнтація його професійних знань на іншу людину.

Поза самоосвітою ідея особового і професійного розвитку учителя нездійснена. Соціологи стверджують, що перспективою розвитку суспільства є трансформація діяльності в самодіяльність, розвитку в саморозвиток, освіти в самоосвіту. Під самоосвітою розуміється власна активність людини в розкритті і збагаченні своїх духовних потреб, творчості, усього особистого потенціалу. Саморозвиток інтегрує діяльність суб'єкта, спрямовану на розвиток здібностей і індивідуальності, яка здійснюється добровільно, управляється самою людиною і потрібна для вдосконалення яких-небудь якостей. Самоосвіта характеризується, передусім, самостійністю і безперервністю і виступає одним з найважливіших умов реалізації ідеї безперервної педагогічної освіти.

Самоосвіта є необхідною умовою професійної діяльності педагога. Суспільство пред'являє, і пред'являтиме до учителя найвищі вимоги. Для того, щоб учити, треба знати більше, ніж усі інші. Учитель повинен вчитися ще і тому, що в очах його учнів щороку міняються тимчасові етапи уявлень про навколишній світ.

У чому полягає суть процесу самоосвіти? Які ж його джерела? Усі джерела знань діляться на: сприяючі особовому зростанню, і джерела, що визначають професійне зростання педагога. Особове зростання – це інтеграція діяльності суб'єкта, спрямована на розвитку характеру, здібностей і індивідуальності працівника. Під професійним розвитком розуміється зростання, становлення, інтеграція і реалізація в педагогічній праці професійно значущих якостей і здібностей, професійних знань і умінь, що призводять до нового способу діяльності. В цілому – це динамічний і безперервний процес самопроекування діяльності педагога.

Існують різні підходи до класифікації етапів професійного зростання учителя.

I стадія: «виживання» (перший рік роботи);

II стадія: «адаптація» (2 – 5 років роботи);

III стадія: «зрілість» (6 – 8 років, прагнення переосмислити свій досвід та бажання самостійного педагогічного дослідження).

IV стадія: «спад» (залежно від індивідуальності педагога).

Кожному з цих етапів властиві специфічні риси педагога. Так перший етап відмічений особистими професійними складностями. Коли формується уявлення про себе як про учителя, то виникає гостра потреба розібратися в собі як фахівцеві. Другий етап характеризується особливою увагою учителя до своєї професійної діяльності, а третій – зростанням творчої потреби і активності. Це вимагає узагальнення і аналізу. Саме на цій стадії можлива організація дослідницької роботи учителя по проблемах, що цікавлять його. Механізмом розвитку і саморозвитку, у свою чергу, виступає самопізнання і самоаналіз діяльності. В першу чергу, це усвідомлення педагогом своїх потенційних можливостей і професійних проблем. Одночасно, це прихований від безпосереднього спостереження, самоаналіз, коли явища педагогічної діяльності співвідносяться учителем зі своїми діями, що може привести і до творчого застою.

Підведемо підсумок. Ми розглянули чинники, що чинять істотний вплив на ефективність учбового процесу. Проте, значення їх неоднозначне. Пріоритетне місце в цьому ряду чинників належить педагогові. Особа педагога і його професіоналізм формують людину. Окрім цього, управляючи процесом навчання, учитель чинить вплив на дієвість усіх інших чинників.

Досліджуючи особу педагога-хореографа і професійно значущих якостей особи можна зробити висновок про те, що, по-перше, педагог-хореограф повинен мати знання не лише в області хореографії, але і в інших наукових областях (психології, педагогіки, мистецтвознавстві і так далі); по-друге, постійно підвищувати свою кваліфікацію, бути в курсі останніх подій, відкриттів в області, що викладається ним, – усі ці якості складаються в педагогічний професіоналізм.

Література:

1. Бодалёв А.А. Вершина в развитии взрослого человека: характеристики и условия достижения /А.А. Бодалев – М.: Флинта: Наука, 1998. – 168с.
2. Каптерев П.Ф. Избранные педагогические сочинения / Под ред. А.М. Арсеньева / П.Ф. Каптерев. – М.: Педагогика, 1982. – 704с.
3. Маркова А.К. Психология труда учителя: Кн. для учителей./ А.К. Маркова – М.: Просвещение, 1993. – 192с.
4. Проект «Самообразование как фактор устойчивого профессионального роста педагога» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.menobr.ru/materials/26/28342/>
5. Просвирнина И.В. Эффективность учебного процесса и факторы, оказывающие на нее влияние [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.superinf.ru/view_help-stud.php?id=2478
6. Чукин А.Н. Роль танцевальной терапии в формировании профессиональных качеств будущих педагогов танцевальной терапии Электронное научное издание «Актуальные инновационные исследования: наука и практика» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://actualresearch.ru/nn/2010_4/Article/pedagogy/chuksin.htm